

ილია ჭავჭავაძე.

სარჩოებელაჲ

(ზ ა ტ ა რ ა ა მ ბ ა ჳ ი)

აჭყორის ხუროთით და მოვლუ შიოგრაფიით.

ბ ჟ ი ლ ი ს ი

ელექტ. შპეკ. სტამბა „ცხოვრება“, გაბაანთ შესახ. № 4.
1920 წ.

ი ლ ი ა ჭ ა ჯ ჭ ა ჯ ა ბ უ

დაიბადა ს. ყვარელში (თელავის მაზრა) ოქტომბრის 27, 1837 წელს. პირველ-დაწყებითი სწავლა მიიღო სახლში; თერთმეტი წლისა მამამ მიაბარა ტფილისის ერთ კერძო პანსიონში, საიდანაც შემდეგ გადავიდა გიმნაზიაში.

1857 წელს გაემგზავრა პეტერბურგს და შევიდა უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე. მეოთხე კურსზე იყო, რომ თავი დაანება უნივერსიტეტს სტუდენტების არეულობის გამო, 1861 წ.

1863 წ. დაარსა ჟურნალი „საქართველოს მოამბე“, რომელიც გამოდიოდა ერთი წლის განმავლობაში.

1864 წ., მთავრობა რომ გლეხების განთავისუფლებას შეუდგა საქართველოში, ი. ჭავჭავაძე გაგზავნილ იქნა განსაკუთრებულ მინდობილებათა მოხელედ ქუთაისის გუბერნატორთან, გლეხებისა და ბატონების ურთიერთობის გამოსაკვლევად.

ამავე წლის ნოემბერში დაინიშნა დუშეთის მაზრის მომრიგებელ შუამავლად, ხოლო 1868 წ. მომრიგებელ მოსამართლედ. 1874 წ. თავი გაანება სახელმწიფო სამსახურს და გადმოვიდა ტფილისში, სადაც მალე დაიკავა სათ.-აზნაურო ბანკის თავმჯდომარის ადგილი.

1885 წ. არჩეულ იქნა წ.-კ. საზოგადოების თავმჯდომარედ და ამ თანამდებობაში დარჩა სიკვდილამდის.

1877 წ. დაარსა ყოველკვირეული გაზეთი „ივერია“, რომელიც შემდეგ გადააკეთა ყოველთვიურ ჟურნალად, ხოლო 1885 წ. დღიურ გაზეთად. 1902 წ. „ივერია“ გადასცა სხვებს.

II

მწერლობა ი. ჭავჭავაძემ დაიწყო 1857 წ., როდესაც „ცისკარში“ დაიბეჭდა მისი რამდენიმე ლექსი. შემდეგ მისი ნაწერები იბეჭდებოდა „საქართველოს მოამბეში“, „დროებაში“, „კრებულში“, „ივერიაში“, „მოამბეში“ და სხ. მის კალამს ეკუთვნის პოემები: „სურათი ყაჩაღის ცხოვრებიდან“ (კაკო ყაჩაღი), „დედა და შვილი“, „აჩრდილი“, „დიმიტრი თავდადებული“, „ბანდებილი“; მოთხრობები: „კაცია-ადამიანი“, „გლახის ნაამბობი“, „მგზავრის წერილები“, „გლეხთა განთავისუფლების პირველ დროების სცენები“, „სარჩობელაზედ“, „ოთარაანთ ქვრივი“, „ნიკოლოზ გოსტაშაბიშვილი“; მრავალი პუბლიცისტური, პოლიტიკური და კრიტიკული წერილი: „ცხოვრება და კანონი“, „აი ისტორია“, „სომეხთა გეცნიერნი და ეგათა ღალადი“ და სხ.

ილია ჭავჭავაძე მოჰკლეს 1907 წ. აგვისტოს 30-ს, ს. წიწამურას ახლო. დასაფლავებულია მთაწმინდაზე, ტფილისში.

ს ა რ ჩ მ ბ ე ლ ა ზ ე ლ

პატარა ამბავი

I

შუა ზაფხული იყო. მინდვრები და ქედები ზოლვას სულ მთლად გადაეჭკნო და ფერი ეცვლე-
ვინებინა. იმ დღეს, რა დღიდანაც ვიწყოთ ჩვენს
ამბავს, ასეთი ცხარე მზე სწვავდა ქვეყანასა, ასეთი
პაპანაქება იდგა, რომ დედა-მიწას ბული ასდიოდა,
თითქო გახურებული თორნეო. კაცი სიცხისაგან
დაოსებული ძლივს სულს იქცევდა. ამისთანა დღეს
საქონელ-გამოშვებულნი ღვინის ურმები იდგნენ
მწკვრივად ლოჭინის ხევის პირს. ხევში წყალი გოლ-
ვისაგან ისე მიღეულიყო, რომ ძლივსლა მოიპარე-
ზოდა ქვებს შორის რიყეზედ. საცოდავი მეურმე-
ები, ქანც-გაწყეტილნი სიცხისაგან, გულდაღმა გა-
შოტვილიყვნენ კონკილაზედ აყენებულ ურმებ ქვეშ.
ყველას ეძინა,—მარტო ორიოდ ბიჭი, კალთებ აწე-
ულნი, იდგნენ გუბის პირას და ხის ჯამებით ასხამ-
დნენ წყალს პირ-დაღებულს, დასიცხულს კამეჩებ-
ზე, რომელნიც გუბეში ეყარნენ. აქედ, პატარა მო-
შორებით, თავი მოეყარათ ხარებსა, ჩამდგარიყვნენ

გუბის პირას, თვალვებ-დახუჭვილნი იცოხნებოდნენ და კუდით იგერიებდნენ მოუსვენარ ბუზებსა.

მზე გადიხარა; თბილმა შეგუბებულმა ჰაერმა მოძრაობა დაიწყო. იმ ენა-ჩაფარდნილმა ადგილმა გაიხმაურა. აიშალნენ მეურმეები თვალების ფშვნიკითა; პირზედ წყალი შეისხეს და შესამბელად მორეკეს საქონელი, რომელიც სიცხის გატეხაზედ მინდვრად გასულიყო და სცოხნიდა გოლვისაგან გამხმარს ბალახსა. „ჰოო, ხიო, პატრონ-ძაღლო, ...“ და სხვა ამისთანა და ამაზედ უარესიც ისმოდა მეურმეების ხმაურობაში. როცა შეაბეს და წინა მეურმემ შოლტი გამართა, რომ ხარებს გაუტყლაშუნოს და დასძრას ურემი, მაშინ უეცრად ხევის ყურედამ ორი ყმაწვილი გამოვიდა. გზაზედ. ორივეს ტანზედ სალდათის მაუდის „კურტკები“ ეცვათ. ერთს მათგანს თევზედ ეხურა უშველებელი ჩერქეზული ქუდი. ქუდი ისე ჩამოფხატოდა თავზედ, რომ ცხადი იყო, ქუდის პატრონის სხვა ყოფილა და მხმარებელი სხვაა. მეორეს ეხურა სალდათური უწინდებული უკოზიროკო ქუდი.

ჩერქეზულ ქუდიანი თექვსმეტ-ჩვიდმეტის წლისა იქმნებოდა, მეორე ან თოთხმეტისა, ან ხუთმეტისა. უფროსის სახე არ იყო ძალიან მარილიანი: იმისი სხარტე და ფირფიტა ნიკაპი, იმისი წვრილი, სწრაფი და მოუსვენარი თვალი, ჩქარ-ჩქარი თვალითა ხამხამი ცხადად ამბობდა, რომ ამ კაცის კანში რაღაც უფხო გულია დამალული. მეორე, — უმცროსი უფროსსა ჰგევანდა კიდევ და არცა ჰგევანდა, — ჰგევანდა.

ზოგიერთ სახის ასოს მოყვანილობაში, მაგრამ უფრო მარილიანი იყო. ამისი შავი და ღრმა თვალები მკვაზედ გამოიყურებოდნენ. წარბ-შეკრული იყო და გულ-დახურული, თითქო რაღასაც ითმენსო და თავის-თავს ძალას ატანსო, შინაგანი ამღვრეულობა არავის ამცნოსო. პირველი იმისთანა იერის ყმაწვილი იყო, რომ — კაი კაცის კვალზედ წავიდოდა, — შესამჩნევი არა იქნებოდა-რა, ავის კაცის კვალზედ დადგებოდა — ქურდ-ბაცაციობის მეტს ვერაფერს ვერ შესძლებდა. მეორეს კი სხვა ნიშან-წყალი ჰქონდა.

— გამარჯვება თქვენი, — უთხრა მეურმეებს უფროსმა.

— აი, გაგიმარჯოთ, — მისცეს პასუხი.

— თქვენ უთუოდ ქალაქს მიდიხართ.

— გამოცანა გერგება, — დაუძახა დაცინებით ერთმა მეურმემ.

უფროსმა ღიმილით ჩამოართვა ეს დაცინება და ლაქუცითაც.

უმცროსმა უფრო წარბი შეიკრა და რისხვამ ელვასავით გაურბინა სახეზედ, მაგრამ თავი მალე შეიკავა. ეტყობოდა, რომ გულის მოძრაობას მოერიდა.

— აი დალახვრა ღმერთმა ავი კაცი! — წამოიძახა უფროსმა: — ჩვენ თუქურმიშის შკოლაში ვიყავით, ჩვენ ორნივე ძმები ვართ, თავადი-შვილები...

— ბეჟან! — დატუქსვის ხმით დაუძახა უმცროსმა თავის ძმას და ისეთი თვალით შეხედა, რომ სიტყვა გააწყვეტინა. ეტყობოდა, რომ უმცროსს რაღაც სი-

ტყვა თავისის ძმისა არ მოეწონა და გაწყრა. ბეჟან-
მა თუმცა პირველში სიტყვა გაწყვიტა, მაგრამ მალე
მოუტრიალდა გაწყვეტილს ამბავს და ძმას ყური
აღარ ათხოვა.

— ჩვენ ორივე ძმები ვართ, თავადი-შვილები,
— განაგრძო ბეჟანმა: — მამა-ჩვენმა ქალაქიდან ერთი
თუმანი გამოგვიგზავნა, როცა დაგიბოვონო, ერთი
რუსის პოვოსკა დაიჭირეთ და წამოდიეთო. ჩვენც, —
აი ამოაგდო ღმერთმა ავი-კაცის ქოქი, — ერთს რუსს
გაუფრიგდით, რვა მანეთი მივეცით, რომ ქალაქში
ჩავეყვანეთ. წამოგვიყვანა, გზაზედ ღუქანში დაგვე-
თრო, გადმოგვყარა პოვოსკიდან, თითონ შინ და-
ბრუნდა და ჩვენ ასე გამოგვისტუმრა. ჩვენი ბარგი
და რვა მანეთი ფული თან გაიყოლა იმ სულ-ძაღლმა.

უმცროსი მთლად აირია. მიტრიალდა, ზურგი
მეურმეებს და თავის ძმას შეაქცია, დაიწყო უაზროდ
ყურება და მერე დაჟინებით დააცქერდა ჩამავალს
მზესა.

— ერთი ასეთი ბუზმენტიანი ჩოხა გაიყოლია
თან ჩემი, რომ ხუთ თუმნადა ღირდა, — დაიწყო ისევ
უფროსმა: — ჩოხას ჯანი გაეარდეს, ის ძველი და სხვა
ახალი: მამა-ჩვენი წემძლებელი კაცია...

უმცროსი მოუტრიალდა ძმას უფრო გულ-ამ-
ღვრეული და გაჯავრებული, ვიდრე წინად.

— ბეჟან, გეყოფა, კარგი!.. — უთხრა უმცროს-
მა თითქო წყრომითაც და ვედრებითაც.

ბეჟანმა მაინც კიდევ ყური არ ათხოვა და
მოჰყვა ისევ თავისებურად:

— ორი დღის უქმელები ვართ. ცული საქმე დაგვმართა იმ ოჯახ-დაქცეულმა. აბა ეხლა რა უნდა ვქნათ ამ უცხო ქვეყანაში?

— ვაი ჩემს გამჩენს! — უპასუხა ერთმა დროულმა მეურმემ: — უცხო ქვეყანაში რად იქნებით!.. ასე გონია, სათათრეთში იყვნეთ!.. ეს ქვეყანა საქრისტიანო საქართველოა. პურსაც გაქმევთ, ღვინოსაც დაგაღვევინებთ და კაი ქეიფსაც გაგაწევენებთ. ვაი ავ-კაცს, რომ თქვენი ცოდვა აუღია, თორემ თქვენ რა გიჭირთ? ასე ჩაგიყვანთ ქალაქშია, რომ ქარიც არ მოგადინოთ.

უმცროსს წარბი გაეხსნა, მოღრუბლულს სახეზედ რაღაც სიამოვნების ფერმა გადაჰკრა. ერთობ, მისის სახის მეტყველებამ განცვიფრებული სიხარული გამოსთქვა, თითქო ადამიანის გულ-კეთილობას პირველად შეხვდაო და უკვირსო.

იმ დროულმა კაცმა გახსნა ხურჯინი, ერთი შოთი ერთს მისცა, მეორე — მეორესა და ერთი ჩარეკა ღვინოც ამოუსხა პატარა ტიკქორიდან.

— ვაი შენს პეტრეს! — დაიწყა ისევ დროულმა: — ჩვენ დალოცვილს ქვეყანაში შიმშილით ლეკიც არ მომკვდარა, თქვენ რად შეგზინებიათ? შეეჩეკით, შეილო! ეხლა კი ამ მშრალს პურს პურად-ძვირობაში ნუ ჩამოგვართმევთ, ამაღამ კი ისეთს ცხვრის შწვადებს გაქმევთ, რომ ხონთქარმაც კი ტუჩები ილოკოს.

პეტრემ დაისო ორნივე თავის ურემზედ; წასვლა

უთხრეს წინა მეურმესა. დაიძრა ქარავანი ურმებისა. ამტკერდა მშრალი გზა.

იმავე დღეს გლეხის ვახშმოზის დროს ამ მეურმეებმა ქალაქის პირში გამოუშვეს ურმები, რადგან ცუდ ღამე იყო, და ქალაქში ღამის ხარჯს საქონლისას მოერიდნენ, მეურმეებმა თითო-თითო ღერი შეშისა შორიდან წამოღებული გადმოიღეს ურმებიდან და ცეცხლი დაანთეს. პეტრემ შესწო მწვადი თავის პატარა სტუმრებისათვის და როგორც შეეძლო, გაუმასპინძლდა. ვახშამი სჭამეს. დაღალულნი მეურმეები დაეყარნენ და ძილს მიეცნენ. საქონელი მინდორზედ საძოვნელად გაიშალა. ღამის მეხრეები გვერდთ ედგნენ ყარაულად. პეტრემ ყმაწვილებს ქვეშ გაუშალა თავისი ნაბადი და უთხრა:

— თავადი-შვილები ხართ, ჩვენსავით ცარიელ მიწაზედ გდებას ვერ აიტანთ.

ყმაწვილები დაწვნენ, პეტრეც შორი-ახლო მიეგდო და მკვდარსავით დაიძინა.

გათენდა მტრედის ფრად. მეურმეები აიშალნენ, მაგრამ ჩვენმა პეტრემ თავისი სტუმრები თავის ადგილას ველარა ჰნახა. მიიხედ-მოიხედა და თვალი ველარსად ვერ მოჰკრა.

— ვაი შენ ჩემო თავო! — დაიძახა ბებერმა პეტრემ, რაკი გული დააჯერა, რომ ყმაწვილები გაპარულან: — აკი არ მომატყუეს ეს დროული კაცი! გაპარულან!.. წაიღებდნენ რასმეს!..

იკრა პეტრემ ჯიბეს ხელი და ორივე მოჭრილი

ჰქონდა. კეთილმა ბერიკაცმა გულ-ნაკლულად ჩაი-
ცინა:

— აკი იმ ძუძუ-მწოვრებმა არ გამქურდეს ეს
დროული კაცი! — სთქვა ღიმილით და თაკილითაც
პეტრემ: — ჩემზედ ახია: ისე როგორ დავიძინე, რომ
ვერც კი გავიგე. აი დალახვრა ღმერთმა სიბერე!
არა, შვილო, ეხლა ჩემი შვილდი უნდა ძირს დავ-
დო. ტყუილად კი არ მეუბნებოდა ჩემი უფროსი
შვილი: მამი, დაჰბერდი, შორს გზაზედ მეურმოდა-
ში ველარ გამოდგებო. აკი ველარ გამოვდევ; მე კი
მეგონა აღზევანსაც წავალ-მეთქი კიდეც მარილზედ.
ჰაი ტა, ტა, ტა... დავბერდი, დავჩაჩანაკდი... სირ-
ცხვილით შინ როგორღა მივიღე მეურმე კაცი, ქა-
ლაქს მიმავილი ღვინის ურმით, გაქურდეს! მერე
ვინა? ძუძუთა ბავშვებმა!.. ჯიბე მომჭრეს, ჯიბე-
ვაი შენ ჩემო თავო!

— ბევრი წაიღეს? — ჰკითხა ვილაცამ.

— სამი და ათი შაური, — მიუგო პეტრემ. — აქ,
შვილო, სავალალო ეგ კი არ არის, მაგას ვინ სჩი-
ვის. ეს სირცხვილი როგორა ეჭამო, როგორ! უსუ-
სურმა ბავშვმა გამქურდა. ვისაც ვეტყვი, დამცინებს,
ჯალაბსაც კი სიცილად არ ვეყოფი, მეზობლები
ჯავრით გამხეთქენ. ბიჭო, მძინარეს ჯიბეები დამა-
ჭრეს!.. არა, შვილო, რაკი ქართველმა რუსული
შლაპა დაიხურა, იმის საქმე წასულია. ფუ, ეშმაკს!
მერე ვინა? ჯერ ტუჩებზედ დედის რძე არა ჰქონ-
დათ შემშრალი... ეს დროული კაცი... აი ტაი,
ტაი, ტაი! ღმერთმა იმათ კი შეარგოთ და მე კი
ეს სირცხვილადაც მეყოფა და სიცილადაც.

გაიქნივა თავი ისეთის ღიმილით, თითქო ხუმრო-
ბაში ატარებსო ამ საქმეს, მაგრამ გულში კი მართ-
ლა რცხვენოდა.

II

გავიდა ოთხი წელიწადი. გაზაფხულის პირი იყო. პეტრე, უწინდელზედ უფრო მიბერებული, ქალაქს მოდიოდა, წისქვილის ქვები უნდა ეყიდნა. მაგრამ როგორ მოდიოდა? იმავე თამაშობებით, როგორც უწინ, ხოლო ეხლა სხვა მიზეზი ჰქონდა თავ-მოწონებისა. მას აქედ, რაც ის ხიფათი შეემთხვევა, ხელი აიღო მეურმოებაზედ, — ვხედავ, აღარ ვარგივარო, ეუბნებოდა ხოლმე თავის შვილს გულის ტკენითა. ეხლა ამის ღვინის ურემზედ მისი უფროსი შვილი უჯდა, ხარ-კამეჩის ისა ჰხმარობდა. თითონ კი გადაებოტნა უშველებელ სავსე რუმბზედ და ყვინსავით გამოჰიმული იჯდა. გზის მამალი *) ამის შვილის ურემზედ დაესვათ, პირველობაც ურმის ქარვანში ამის შვილისათვის მიეცათ. პეტრეს ეს ამისთანა პატივი შვილისა და ტოლებში თავ-გამოსაჩენი ამბავი ძალიან უხაროდა და თავი მოსწონდა. უხაროდა და ჰფიქრობდა: შინ რომ მივალ, ჩემს ბებრუცანა ჯალაბსაც ვახარებო ჩვენის შვილის გაპატიოსნებასო.

---

*) ურმის ქარვანი რომ წავა შორს მანძილზედ, ერთ-ერთს ურემზედ მამალს დასმენ ხოლმე, რომ მამლის ყვირილმა გათენება შეატყობინოს ქარვანსა. მეურმეების საათი გზაზედ — მამალია. უფრო ხშირად ვისაც პირველობა აქვს ქარვანში, მამალიც იმას უზის ხოლმე. ურმის ქარვანში პირველობა, ესე იგი, წინა ურმის მეურმეობა, გლეხობაში სასახელოა, რადგანაც მართო კარგს, გზის მცოდნეს, ფხიზელს, სანდო მეხრეს და კაი ხარ-კამეჩის პატრონს ანდობენ ხოლმე მავ პირველობას.

პეტრეს ქალაქში ერთი ორიოდ დღე მოუგვიანდა. ქარვანიც დაბრკოლდა რაღაც საქმეზედ და ჯერ არ აპირობდა ქალაქიდამ დაძვრას: ბოლოს სთქვეს: დღეს საღამოზედ მზე როგორც გადიხრება, უნდა ქარვანი დაიძვრასო. პეტრემ ნაყიდი წისქვილის ქვები დაუღო ურემზედ და ბაკში მიიტინა, საცა ქარვანი იყო გამოშვებული. შუა დღეც მოტანებული იყო და იმ საღამოს გასვლას აპირებდნენ. პეტრემ სთქვა: მაინც საქმე არა მაქვს-რაო, მოდი, ერთი ავლაბრის მოედანზედ გავალ, ქვეყანაა, შევიტყობ რასმესო. მოედანზედ ხალხი ირეოდა როგორც ყოველთვის. ბევრგან ჯგუფ-ჯგუფად იდგნენ და ჟრიაბული და ყაყანი გაჰქონდათ. პეტრეც ერთს ამ ჯგუფში გაერია, ერთი შევიტყო, რას ყაყანებნო. აქ გაიგო, რომ ზარბაზანი გავარდება თუ არა, მახათაზედ ერთს კაცს ჩამოარჩობნო. პეტრეს თავის დღეში არ ენახა ეს ამბავი. გულმა ძალიან გაუწივა იქით.

„ბევრი ვაი-ვაგლახი მინახავს ჩემს სიცოცხლეში,—სთქვა გულში:—მოდი ერთი ესეცა ენახო.“

სთქვა და გაჰყვა ხალხს, მახათაზედ მიმავალს. მახათაზედ ბუზსავით ხალხი ირეოდა? იქ თავში, ერთს განაპირებულს ადგილს, სარჩობელა გაემართათ და გარშემო ჯარი ედგა. წინ ფართო მოედანი ხალვათად იყო, არავის არ უშვებდნენ ახლო. პეტრემ მიიხედ-მოიხედა. ჰნახა ამოდენა ხალხი, კაცი თუ დედა-კაცი, და გაუკვირდა.

„ვთქვათ, კაცები ჩემსავით თამაშად მოსუ-

ლანო, ამ დედაკაცებს რაღა ღმერთი გასწყრომიათო, ეგრე თავი მიუყრიათ! რა მაგათი საქმეაო.“

ბოლოს ამაზედ დადგა, რომ სწორედ ტყუილი რამ თვალთ-მაქცობა იქნება ჯამბაზისაო.

„არც ეგ არის ურიგოო, — სთქვა გულში პეტრემ: — ეგ კარგიც იქნება, თორემ მართლა კაცის ჩამორჩობა აბა რა სანახავიაო? კატა ხომ არ არის, აიღო და ჩაჰმოკიდო; რაც უნდა იყოს, ღვთის სული აღამიანია. კიდევ იმიტომ ამოდენა მანდილოსანს თავი აქ მოუყრია. დედა-კაცის თვალი მსუნავია თვალთ-მაქცობაზედ... ახლა იმ სომეხმა რომ მომატყუა, კაცს არჩობენო, რა გაიტანა? აქაო და სოფლელია, მალე მოტყუედებაო. ვთქვათ, რომ მოტყუედი, მითამ რაო? თამაშს ხომ ენახავ... ღვთის წინაშე კი, იქავ რომ მცოდნოდა, თვალთ-მაქცობას ითამაშებდნენ, იქნება არც წამოვსულიყავ, აი! ჰაი, ჰაი, კაცის გული მაღია, მალი ცოდვის საქმეზედ. კაცის დარჩობის სანახავად გამოუქნელო მოზვერსავით კი გამომიწია და!.. ამ პატარა გულში რამოდენა ცოდვა და მაღლი ტრიალებს.“

ბევრს რაღაცაებს მოსთქვამდა გულში ჩვენი უსაქმო პეტრე, სრულად დარწმუნებული, რომ აქ თვალმაქცობა რამ იქნება, თორემ დედაკაცებს აქ ან რა ხელი აქვთო, ან ვინ მოუშვებდაო.

ბოლოს, ვიღაცამ გაიხმაურა: მოჰყავთ, მოჰყავთო.“ მიიხედა პეტრემ, ჰნახა, რომ სალდათებს ერთი ვიღაცა რუსულ ფარაჯაში გახვეული კაცი მოჰყავთ.

—ჰა, პეტრევ!..—არიგებდა პეტრე თავის თავს: არ გაბრიყვდე, ეშმაკმა არ გაცდინოს, მართალი არ გეგონოს!.. ეგ სულ მაცდურობაა, დაგცინებენ, იტყვიან—სოფლელია და მოტყუვდაო.

მაინც კი გაიწია, რომ ახლო ჰნახოს. იმდენი მიძვრა-მოძვრა ხალხში, რომ გაინაპირა თავი. სალდათებმა ზედ გვერდზედ ჩამოუარეს და ჩამოუტარეს ფარაჯაში გახვეული კაცი.

— „აი დალახვრათ ღმერთმა!—სთქვა თავის-თავად პეტრემ:—მართლა სალდათებს არა ჰგვანან, ე! რა რიგ ჩაუცმევიათ! ი თოფების ჰერაც რომ უსწავლიათ!.. რას არ მოიგონებენ ე ქალაქის ბიჭები! დახე, სულ რუსის ბიჭებსაც რომ ჰგვანან.

ამ ლაპარაკში რომ იყო, თვალი მოჰკრა ფარაჯაში გახვეულს. ის იყო ოცისა თუ ოცდაერთის წლის ყმაწვილი ბიჭი. წვერ-ულვაში ახლად გამოშვებული ჰქონდა და ლეკურად დაყენებული. სახეზედ ზაფრანის ფერი ედო. პეტრეს რაღაც ფიქრმა გაურბინა გულში.

— „რა ვქნა? ეს ბიჭი მეცნობა... ღმერთო, მომაგონე: სად უნდა მენახოს?—ჰკითხა ამაოდ თავის-თავსა, ამაოდ იმიტომ, რომ ვერ მოეგონა, სად ენახა.

— „ეჰ, ქალაქის ბიჭი იქნება ვინმეო,—სთქვა ბოლოს:—ბაყებში ღლეში ათასი კაცი შემოდის და გადის, იქნება იქ მენახოს და გულში ჩამრჩენოდეს, ვინ იცის? არა, რა რიგად გაფითრებულა, მითამ და

მართლა არჩობენ. ჯამბაზი თითონ ეს იქნება სწორედ. არა, შეილოს, ვერ მომატყუებთ!..

— ვუი, ვუი შენს დედას!.. — იძახოდნენ მანდილოსნები; — რა ახალგაზდა ბიჭი ყოფილა!..

პეტრეს გაუკვირდა ეს ძახილი.

— აი, დედა-კაცები არ არიან, თმა გძელი და ქკუა მოკლე, — სთქვა თავის-თავად პეტრემ; რა მალე მოტყუვდნენ. ხომ თითონაც სუყველანი თვალთმაქცები და კუდიანები არიან, მაგრამ აჰა... ეგენიც კი ტყუვდებიან. მაგრამ იქნება ამათ ჩემი გაბრიყვება უნდათ, სოფლელიაო. ჰა, პეტრევ!.. თავს გაუფრთხილდი, არ გაბრიყვდე!.. არ შერცხვე ეს დროული კაცი; ამოდენა ჯარ-ჯამაათის სასაცილოდ არ გაიხადო თავი. დასწყევლოთ ღმერთმა ეს ქალაქელები, კაცი თუ ქალი, რა მალე შეგვატყობენ ხოლმე სოფლელ კაცს, თითქო შუბლზედ გვეწეროს.

— რა გენადვლებოდა, შე უბედურის დღისავ! — ამბობდა ერთი დედა-კაცი, ჩადრში გახვეული: შენთვის ყოფილიყავ და ამ დღეში არ ჩავარდნილიყავ. ვაი შენს დედასა, შე საცოდავის შეილო!

— დიად, მოჰყევ ენა-ქარტლობას, — ამბობდა გულში პეტრე: — სწორედ დაგიჯერე, აი. არა, აქაო და სოფლელი ვარ, არ გამაბრიყვო კი, თუ ღმერთი გწამს..

— ეგა სთქვი, ეგა და! მაგრამ კაცის წერა რაც იქნება, ის არის, — უპასუხა მეორე დედა-კაცმა: — საცოდავი წერას აუტანია. მაგრამ ეგ ხომ მოკვდება და

წავა, ვაი მაგის მშობლების ბრალი, რა ცეცხლში ჩაცვივიან! ღმერთო, დაიხსენ ყველა ქრისტიანი!..

— ბიჭოს!—სთქვა გულში პეტრემ: პირობა შეუკრავთ, თუ რა ღმერთი გასწყრომიათ. აქედამ მოვშორდე, თორემ ერთს სირცხვილს მაქმევინ ეგ კუდიანები, მე და ჩემმა ღმერთმა.

სთქვა და ადგილი გადინაცვლა.

მივიდა და ჩადგა ახლა სულ სხვა ჯგუფა-ხალხში. აქაც დედაკაცები ბლომად იყვნენ. ერთი გული ეუბნებოდა: მოდი, ვკითხავ, რა ამბავია, მეორე კი ეუბნებოდა: სირცხვილია, დამცინებენო.

— რა ახალგაზდაა ეგ უბედურის შვილი!—სთქვა ერთმა დედა-კაცმა;—ჯერ დღე სწორედაც არ გასთენებია და ეგრე აღრე და მალე კი უნდა მზე დაუბნელდეს.

— რა თონეში უნდა იწოდეს ახლა ამისი დედის გული! ღმერთო, მაგისთანა დღეს ნუ შემასწრობ!—დაუმატა მეორემ და ჩაიკრა გულში ხელი.

„აბაიმე, აბაიმე!..—სთქვა გულში პეტრემ ეხლა კი ცოტა წყენითა:—ჩემზედ მოიცალა ამოდენა ხალხმა, თუ რა ამბავია ჩემს თავს, ესე მალე როგორ შეკრა ყველამ პირობა!... ახა, ღმერთო ჩემო! კარგია, არა ვკითხე. აბა კიჟინას დამცემდნენ, აი! ჰა, პეტრე, გაფრთხილდი, არ გაგაბრეყონ, სასაცილოდ არ გაიხადო თავი. აი უსაქმურ ხალხს რომ იტყვიან. ეს ქალაქელები არიან; დასწყევლოთ ღმერთმა, ყველამ ჩემზედ არ მოიცალა!“

ამობოდა ამას თავის გულში პეტრე და ეგონა,

რომ მართლა და ეს ხალხი ამისათვის არის მოცლილი, სოფელელია და გაფაბრიყოთო. ამათაც გაექცა, და ხელახლად გადინაცვლა ადგილი. ძნელი რამ არის, როცა გუნება თავში-გამწევ ცხენსავით დალოჯავს ჰკუის ლაგამს და ცალ მხრივ გაიწევს.

III

ამასობაში, ის ფარაჯაში გახვეული ბიჭი მიიყვანეს და სარჩობელას ქვეშ დააყენეს. ცალმხრივ მღვდელი მოუდგა, მეორე მხრივ ვილაცა ჩინოვნიკი. წითელ-პერანგა ჯალათი უკან ედგა.

— ე მღვდელი რაღას გაუგიჟებია, — ეუბნებოდა თავის-თავს პეტრე: — ტერტერა იქნება, თორემ მართალი მღვდელი ამას რად იკადრებდა. ის წითელ-პერანგა ვინ უნდა იყოს? იქნება თავი და თავი ჯამბაზი ეს იყოს.

ჩინოვნიკმა ქაღალდი ამოიღო და წაიკითხა.

— ეს თილისმის ლოცვა იქნება, — თქვა პეტრემ თავის-თავად: — უთუოდ ჯადოს იქმონენ, თორემ აივნახოთ. მაშ კაი ამბავი იქნება.

მერე მღვდელი რაღაცას ეუბნება ფარაჯაში გახვეულს. პეტრემ თუმცა ყურები აცქვიტა, ფეხის თითებზედაც შედგა, მაგრამ შორს იყო და ვერა გაიგო-რა.

ფარაჯაში გახვეულს გახადეს ფარაჯა, გადააცვეს თეთრი პერანგი თავიდან ფეხებამდე. ასე რომ პირის-სახე აღარ უჩანდა. წითელ-პერანგა ჯალათმა

გაასწორა სარჩობელაზედ ყულოფი, მერე კიბე მიადგა. სარჩობელის ბოძს. მოუბრუნდა უბედურს. ხელის კვრით წინ წაიგდო, აიყვანა კიბეზედ, მოსწია ყულოფი, რომ თავი გააყოფინოს. ხალხს ხმა ჩაუწყდა, თითქო სული შეეხუთაო, თითქო ამოდენა ხალხის გულის ძგერა შედგაო.

ჯალათმა თავი გააყოფინა ყულოფში, გამოაცალა კიბე და ჰკრა ხელი. ხალხმა ერთი ღრმად და ყრუდ ამოიქშინა, ისე როგორც ამოიქშენს ხოლმე უეცრად ცხელ-წყალ თავ-გადასხმული.

უბედური სარჩობელაზედ ჩამოეკიდა, ქანაობა დაიწყო და ფორთხალი. დიდ ხანს იქნია საწყალმა ფეხები.

— დილამდი რომ სულ ეგრე იქნეო ფეხები, მაინც არ დაგიჯერებ, — ამბობდა თავის-თავად პეტრე.

ხალხი, წუთის წინად სულ-განაბული, ეხლა მზიარულად ჰყაყანებდა და ჰლაზნანდარობდა კიდევ. დაირღვა ხალხის გროვა, დაიშალა და გაიშალა მინდორზედ. ყველამ თავის სახლისაკენ გასწია სრულიად კმაყოფილმა, რომ ეს სამარცხვინო და გულის ამაზრზენი თამაშა ჰნახა. პეტრემ მიიხედ-მოიხედა და ჰნახა, რომ აღარავინ რჩება აქ. ჯარიც წამოვიდა. მარტო ორი ყარაული-ღა დარჩა სარჩობელასთან. ამ წითელ-პერანგა კაცმაც გადიცვა რაღაც სხვა ტანისამოსი და გამოსწია. სარჩობელაზედ დარჩა უძრავად დაკიდებული ის უბედურის შვილი. პეტრე გაოცდა.

— ბიჭოს, ეს იყო! — სთქვა თავის-თავად; — ვერა-

ფერი თამაშ. იყო. იქნება თვალთ-მაქცობა იმაში იყო, რომ შეცვალეს: კაცის მაგიერ ტომარა ჩამო-ჰკიდეს, ფეხებს რომ იქნევდა.. მართულებს ვერ-გაუკეთებდნენ თუ!.. მართულებით თუნდ ლეკურსაც ათამაშებენ. მაინც ვერაფერი ამბავია, ტყუილად მოვცდი. აი აქ კი მოვტყუედი, აბა ვგდებულვიყავ ჩემთვის ბაკში, ერთი ლაზათიანად გამომეძინა, ისა არა სჯობდა? მე, ვთქვათ, ჰო, ეს ამოდენა ხალხი რაზედ გაბრიყვდა? ბიჭო, და, იქნება მართლა ჩამოაჩეს!.. ნეტავი მეკითხნა. ეჰ, დამცინებდნენ... ჰა, ვინ იცის? ე ხალხი რომ ასე ქეიფის გუნებაზეა, მიდის და მიყაყანებს მხიარულად! ეს რომ მართლა დარჩობა ყოფილიყო, ქვეები ხომ არ არიან, ოჯახ-დაქცეულები, ერთს ცვარს ცრემლს მაინც ჩამოაგ-დებდნენ. რაც უნდა იყოს, ღვთის კერძო ადამიანია, კატა ხომ არ არი. მაგრამ ე დედა-კაცობას. რომ სულ ერთიანად თავი აქ მოეყარა!..

გულში დიდი ექვი ჩაუვარდა. ეხლა მართო იმის დარდი ჰქონდა, — შეეტყო, რაში ტყუვდება: იმა-ში, რომ ეს მართალი თვალთ-მაქცობაა და ტყუი-ლი ჩამორჩობა, თუ მართალი ჩამორჩობაა. სწორედ გითხრათ, პირველში მოტყუებას უფრო ჰთაკილო-ბდა მისი გული: აბა თვალთ-მაქცობამ ტყუილი მართლად როგორ უნდა მაჩვენოს ამ დროულ კა-ცსაო. და მართალი კი რომ ტყუილი გამო მდგა-რიყო, ეგ არაფერი; მაგას როგორღაც უფრო ად-ვილად ჰყაბულობდა ჩვენი პეტრე. მაინც კი ძალიან უნდოდა შეეტყო მართალი.

ბევრჯელ გაუწია გულმა, მოდი, დავეწევი ვის-
მე და ვკითხავო; ბევრჯელ მივიდა კიდევ და უნ-
დოდა ეკითხნა თუ არა, შეფერხებულა.—არა, შვი-
ლოსა, დამცინებენო, ისევ ჩემს ჰკუას ავყვე, ისა-
სჯობიაო.

ამ ფიქრებში გართული მიბარბაცებდა ჩვენი
პეტრე ავლაბრის ბაკებისაკენ. გზაზედ ღუქანი დაი-
ნახა. ღუქნიდან ხალხის ჟღრიამული გამოდიოდა.—
მოდი, შევალ, ერთი ვნახოთ, რას იტყვიან ღლეწან-
დელ ამბავისასო, იფიქრა; თანაც ცოტად დევნაყ-
რდები, დილას აქედ არა მიჰამია რაო. შევიდა,
მოითხოვა ნახევარ ჩარეკი ღვინო, მოათლევინა გამ-
ხმარი ზურგიელი, მიჯდა კუთხეში და ქეიფს მიე-
ცა. დაჯდა თუ არა, თითქო ფეხ-და-ფეხ მოჰყვაო,
შემოვიდა ერთი ნაბადში გახვეული ყმაწვილი კა-
ცი. ამ ახლად-მოსულმა მოითხოვა საწერ-კალამი,
ქაღალდი, დაეყრდო დაზგას და წერა დაიწყო. ჩვე-
ნი პეტრე ხელახლად დააცქერდა ახალს სტუმარს.
რა ვქნა, სად მინახავს ეს ბიჭიო, იძახდა გულში.
თვითონ ბიჭი თავ-აუღლებლად სწერდა წიგნსა. ამ
ყოფაში კარგა ხანმა გაიარა. პეტრეს დაგვიანება
აინუნშიაც არ მოსდიოდა და იმ ბიჭის ცქერაში
ისე ნელა ილოღნებოდა, რომ საღამომდისაც თავის
საუზმეს ვერ გაათავებდა. მისი ფიქრი სულ ის ბი-
ჭი იყო: რა ვქნა, მეცნობა და რატომ არ მაგონ-
დებოა, წამ-და-უწუმ ეკითხებოდა თავის-თავს და
თვალს არ აშორებდა. მზემ კარგა გადაიხარა ჩასა-
ვალისაკენ და პეტრე კი იმ ბიჭის ვანაობით გაკვირ-

ვეებული არ იძროდა ადგილიდამ. ბოლოს, რომ მეტი გზა აღარ იყო, პეტრე წამოდგა და, იმ ბიჭის უამბობით წყურვილ-მოუკვლელი, მივიდა, მელუქნეს გაუსწორდა, ერთი კიდევ გადაავლო თვალი იმ ბიჭს და ფუს-ფუსით გაექანა ავლაბრისაკენ. ჯერ ბაკებამდე კიდევ კარგა მანძილი იყო, რომ უეცრად უკანიდამ ვილაცამ მხარზედ ხელი დაჰკრა. პეტრე მობრუნდა. დაინახა ისევ ის ნაბადში გახვეული, ტანად მალალი ყმაწვილი ბიჭი, თვალეზზედ ქუდ-ჩამოფხატული.

— აჰა, ჩამომართვი ეს წიგნი, — უთხრა ყმაწვილმა ბიჭმა და მიაჩეჩა ხელში ქალალდი: — თუ შენ კითხვა არ იცი, წააკითხე ვისმე და ყური კარგად დაუგდე. დღევანდელს ამბავს ამ წიგნიდან შეიტყობ.

სთქვა ესა თუ არა, მაშინვე გამობრუნდა ყმაწვილში ბიჭი და თუმცა ნაბიჯით წამოვიდა, მაგრამ ასე ჩქარა კი, რომ ჩვენი პეტრე სირბილითაც ვერ დაეწეოდა. პეტრემ, გაოცებულმა, მარტო ეს-ლა მოასწრო, ეკითხნა წარმავალისათვის:

— ბიჭო, ვინ ხარ? სახელს მაინც მეტყოდი.

— წიგნი გეტყვის, წიგნი, — დაუძახა ნაბდიანმა და გასწია ისე, რომ უკან აღარ მოუხედნია.

ეხლა მოაგონდა პეტრეს, რომ წელან სარჩობელაზედ ერთი ნაბდიანი ბიჭი სულ გვერდთ აეტუზებოდა ხოლმე, საითაც კი წავიდოდა.

— განა არა, — სთქვა თავის-თავად: — მაშინვე მივხვდი, რაღაც ამბავია. როგორც კრუხი წიწილას, ისე გარს დამტრიალებდა. ნაბდიანი იყო, მაგასავით თვა-

ლებზედ ქუდი ჩამოეფხატა. სწორედ ისევ ის ბიჭია, თუნდა დაგენაძლიო.

ვის ენაძლევებოდა, ეგ არ ვიცი, ხოლო ეგ კი იყო, რომ წიგნი აიღო-დაიღო, გადაატრიალ-გადმოტრიალა, ჩაიღო ჯიბეში და სთქვა ნატვრითა:

— ახ, ნეტავი წიგნი ვიცოდე და! დღევანდელს ამბავს ამ წიგნიდამ შეიტყობო, იქნება მატყუებს კიდევ. მაგრამ რაო? თავის თავს მოატყუებს, მე რა? თითონ წავიდა, ხომ ვერ დამცინებს.

IV

უფრო გამალებული წავიდა პეტრე ავლაბრის ბაყებისაკენ. გული არ უთმენდა, უნდოდა მალე გაეგო, რა ეწერა წიგნში. ამის შვილმა წიგნი კარგად იცოდა, მღვდელთან იყო ნასწავლი. პეტრე მიდიოდა, მაგრამ გული ფეხს უსწრობდა.

— რა რიგ გაგძელდა ეს ოხერი გზაო, — ამბობდა გულში: — მივდივარ და ვეღარ მივსულვარო.

ბოლოს, როგორც იყო, მივიდა. ოფლი წურ-წურით ჩამოსდიოდა და სულს ძლივს იბრუნებდა დაღალულობისაგან. მიათვალ-მოათვალიერა იქაურობა, ჰნახა, რომ არავინ არის. მეურმეები დაქსაქსულიყვნენ, ბაზარში გასულიყვნენ, ზოგს რა უნდა ეყიდნა საშინაოდ, ზოგს რა. პეტრეს იამა, რომ არავინ იყო ბაკში, იამა უფრო იმიტომ, რომ ამის შვილი მარტოკა აქ სადმე უნდა ყოფილიყო, რადგანაც ქალაქში იმას არაფერი საქმე ჰქონდა. მართლაც,

იქვე დერეფნის გრილოში იპოვნა შვილი; მიწოლილიყო გრილოში და ეძინა. გააღვიძა.

— ერთი ადგე, ეს წიგნი წაიკითხე, — უთხრა პეტრემ და მიაწოდა წიგნი.

შვილმა თვალები მოიფშენიჭა. გაიზმორა და წიგნი ჩამოართვა.

— სად გიპოვნია, მამი? — ჰკითხა შვილმა.

— მიპოვნია კი არა! მოვდიოდრი და ხელში მაჩაჩქეს, — უპასუხა პეტრემ. სხვა რამის დამატება მეტი ეგონა.

შვილმა წიგნი გახსნა, გადაშალა და ასიგნაციები გადმოცვივდა. გაოცდნენ შვილი და მამა, ეს რა ამბავიაო. შვილს ფულის დათვლა უნდოდა, მამა გაუწყრა და ტუქსვით უთხრა, მოთმინება-დაკარგულმა:

— რა დროს ეგ არის! ერთი წაიკითხე-მეთქი, რა სწერია. ლამის გული ბუდიდამ ამომვარდეს, ვეღარ მომიტმენია.

შვილმა დაიწყო კითხვა.

„დღეს რომ ყმაწვილი ბიჭი დაარჩეს, ჩემი ძმა იყო“...

— რაო? — გააწყვეტინა კითხვა ზარ-დაცემულმა პეტრემ და ელდისაგან გაფითრდა: — ჩამოარჩესო!.. მაშ მართალი იყო ის ამბავი!.. მაშ ხალხი რაღას ჰხარხარებდა მერე!.. წაიკითხე, წაიკითხე. ნეტა არ შენახა...

— მამი, რას ამბობ? — ჰკითხა გაოცებულმა შვილმა: — რატომ ეგრე დამთხვევით და გადარეულად ჰლაპარაკობ?

— წაიკითხე-მეთქი, მე ვიცი, რასაც ვლადიმერ-კობ, — უთხრა პეტრემ წყრომით და გულის აღელვებით. — საწყალი ბერი-კაცი სულ თრთოდა, თითქო აცახცახებდა.

შვილმა გაიქნივ-გამოიქნივა თავი, — მამა ჩემს ეს რა დამართვიაო, — და დაიწყო ისევ კითხვა.

„მამა ჩვენი ერთი ღარიბი აზნაურიშვილი იყო. როცა მოკვდა, ჩვენ ორნი ძმანი პატარები დავრჩით. დედა მალე გაგვითხოვდა, შეირთო ერთი ვიღაც აზნაურიშვილი, ქალაქში მსახურობდა. რაც მამისაგან დედულ-მამული გვქონდა, — ცოტა, მაგრამ იმოდენა, რომ ტბილის ლუკმის ილაჯი გვქონებოდა, — სულ მამინაცვალმა წაგვართვა, დაგვიყიდა, მიცვალ-მოცვალა და ჩვენ ცარიელზედ დაგვსვა. მინამ პატარები ვიყავით, ჩვენ სოფლად ვეყარებით უპატრონოდ და ისინი კი ქალაქში იყვნენ. როცა მოვიდოდნენ, ჩვენ საწყლებს სულ ტყავს გვაძობდნენ ცემითა. შიშველ-ტიტველნი, მშიერ-მწყურვალნი ვეხეტებოდით სოფლის ორ-ღობებში უპატრონოდ. ბიჭი იყო შინამოსამსახურე — ჩვენ გვცემდა, მამინაცვალი იყო, — ჩვენ გვცემდა, ყველანი, შინაურები, ვისაც კი შეეძლო, გვიტყაპუნებდნენ თავში. ბევრს უცხოს, მართალია, ვეცოდებოდით საწყალი ობლები, მაგრამ შეველა კი არსად იყო. ბოლოს, რომ ცოტა წამოვიზარდენით, მამინაცვალმა მოგვიშორა თავიდან, მიგვაბარა სალდათის შკოლაში თუქურშიზაზედ: ვაიდან ვუფიში ჩავაგდო. აგვიყროლეს სული რუსულის ლანძღვითა და თრე-

ვითა, ამოგვართვეს სული ცემა-ტყეპითა. ვითმინეთ და ველარ ავითანეთ. დავკარით ფეხი და გამოვიქეციოთ. შევიარეთ ჩვენს სოფელში. ჩვენის ძველის სახლიდამ ბიჭებმა გამოგვყარეს, ერთის ღამის ბინაც არ მოგვცეს. გამოვედით ორნი ობოლნი ამ ტრიალ დედა-მიწაზედ უპუროდ, უფულოდ, უბინაოდ, უნუგეშოდ, უთვის-ტომოდ. ვის შესტკივდებოდა ჩვენთვის გული? ჩვენ ყველასათვის უცხო-ნი ვიყავით, ყველანი—ჩვენთვის. გამოვწიეთ ქალაქისაკენ, გაბოროტებულნი, მთელს ქვეყანაზედ გულამღვრეულნი. გადავემტერეთ უსამართლო ქვეყანას, გადავემტერეთ ყველას, მამინაცვალს, დედას, ავსა, კარგსა, შენა და სხვასა. პატარები ვიყავით, ყველა ჰხედავდა, რომ თვალ-ნათლივ გვძარცვავდნენ, არავინ არ გამოგვესარჩლა, არავინ მოგვეშველა, არავინ ხმა არ ამოიღო. ჩენი ცოდვა ყველამ დაიღო კისრად. მამინაცვალმა კი არა, თქვენ ყველამ გაგვძარცვეთ ჩვენ, თქვენ ყველამ მოგვიღეთ ბოლო. მინამ ცოცხალი ვარ, ყველას გადაუხდი და როცა აღარ ვიქნები, იქ, ღმერთს, გავცეთ ყველამ პასუხი. სულ ყველანი იქ მივალთ და იქ დავუდგებით ერთმანეთს პირის-პირ. ვნახოთ, ვინ გამოვა მართალი, ვინ მტყუანი. ღმერთი გულს უფრო სინჯავს, მინამ საქმეს; იქ სამართალი არ გაბრუნდდება.

... გახსოვს, ამ ოთხის წლის წინად ლოკინის ხევის პირს რომ ურმები გამოშვებული გქონდათ? გახსოვს, ორი ყმაწვილი რომ მოგადგათ? ისინი ჩვენ ვიყავით, ორის დღის უქმელები. საწყალმა ჩემმა

ძმამ, ბეჟანს რომ ვეძახოდი, ბევრი ტყუილი ილაპარაკა მაშინ... მე მწყინდა ეგ, მე მაგას ვთაკილობდი, მაგრამ ვერა გავაწყე-რა. ჩემი საცოდავი ძმა უჯჯათი იყო, თვით-რჯული და ვაი რომ ამასთანავე გულ-ნამცეცაც იყო. ღმერთმა მიპატიოს ის ერთად-ერთი სული, ის ერთად-ერთი ჩემი სისხლი და ხორცი, ის ერთად-ერთი ძმა-კაცი, ის ერთად-ერთი აღამიანი ჩემი კეთილის-მყოფელი, ჩემთვის თავდადებული, ჩემი მოსიყვარულე და ერთ-გული. დღეს ჩემის თვალით ვნახე, რომ კატასავით დამირჩეს!.. განა ამას შევარჩენ ქვეყანასა, მინამ კაცი მქვიან, მინამ თავზედ ქუდი მხურავს, მინამ პირში სული მიდგა!

„შენ მაშინ გულის-ტკივილით დაგვიურვე. შენმა გულ-კეთილობამ კინალამ მადლის შუქი არ ჩააწვდინა ჩემს ბნელს გულამდე, კინალამ შენმა გულ-კეთილობამ არ მომინადირა. მთელი ღამე არა მძინებია, გამიკრთა მაშინ ძილი, თუმცა ძალიან დაღალული ვიყავ. როცა ჩემი ძმა წამოდგა და შენ ჯიბეების ქრა დაგიწყო, გული დამეთანაღრა, ავიმრიზე, თმა ყალხზედ შემიდგა. მაგრამ ხმა არ გავე, არ გავე, არ დავეუშალე. გაწყდეს, საცა წვრილია-მეთქი!... ეგეც ჩემი მძარცველია, ეგ რომ კაცი ყოფილიყო, მე არ გამაძარცვინებდა-მეთქი.

„გაგქურდეთ და ჩამოგედით ქალაქს. აქ ცოდვაც და მადლიც უფრო ხალვათად დადის. ორივეს დიდი შარა გზა აქვს. მას აქედ დღე არ გამოისულა, რომ არავინ არ გაგვეძარცვოს. ჩემი დანაკარგი,

ვინც შეგვხვდა, ვაზლვევინეთ, ამით ვირჩენდით თავსა, ამითვე ვიფხანდით ისარ-ნაკრავს, გამწარებულს და გაბოროტებულს გულსა. გული მაინც არ დაგვიცხრა, რაღაცას ლამოდა, საითღაც იწევდა, ვერ დავაამეთ და ვერა...

„ამ ორის წლის წინად ისე მოხდა, თითქო თითონ ბედმა მოგვიყვანა მამინაცვლის სახლშიო. დედა ჩვენი მაშინ შინ იყო, სოფელში გაესტუმრებინა ქმარს. შევუცვივდით ლამე ორნივე ძმანი, მამინაცვალი შემოგვაკვდა, გვინდოდა აგვეკლო იქაურობა და ვეღარ მოვასწარიტ. შეგვიტყეს, პოლიცია თავს დაგვესხა. მე კი გამოვასწარ და ჩემი საწყალი ძმა მოემწყვდიათ და დაეჭირათ. ბოლო ხომ იცი: დღეს ჩემის თვალით ვნახე, რომ ჩემი ერთადერთი ძმა, ერთად-ერთი კეთილის-მყოფელი კატის კნუტსავით ჩამომირჩეს. თქვენ იდექით და სეირს უყურებდით, მე კი ვუყურებდი და ვიწოდდი.. არ შეგარჩენთ, არა, ამ ამბავს!.. ყველამ უნდა მიზღას ჩემი დანაკარგი. ძმის სისხლს, მინამ ცოცხალი ვარ, ავიღებ. მძულს ქვეყანა და ადამიანი უფრო. ჩვენ შუა საბოლოოდ ჩავტეხე ხიდი: მე ერთი აქედ პირას დავრჩი, თქვენ მრავალი—იქით. განკითხვის დღემ გამოაჩინოს, საით არიან მართალნი და საით —მტყუანნი. ღმერთი გულთა-მხილავია: მინამ საქმეს სასწორზედ დასდებდეს, ჯერ გულში ჩახედავს ადამიანს. მე ჩემი გზა მართლის გზა მგონია. მართალი ვარ, თუ მტყუანი, —არ ვიცი. ეს კი ვიცი, რომ ერთი პატარა ძარღვი კიდევ მქონდა გულში და

ისიც ღღეს სარჩობელაზედ ჩამწყდა. ამით სამუდამოდ მოვწყდი ქვეყანასა, როგორც წინაღვე მოტეხილი ტოტი უკანასკნელ ძაფზეა დაკიდებული. მშვიდობით!.. თუ როდესმე ჩემი ნახვა მოიწადინო, მოდი და მეც ჩემ ძმასავით სარჩობელაზედ მნახე, — ჩემი ბოლო ეგ არის.

„არ ვიცი, რად და ჩემი გული კი იწევდა, რომ შენ წინ გადაშლილიყო. — აჰა, გადაგიშალე და ლოდი ამეცალა.

„შენს სამს და ათ შაურს ერთი ათად გიბრუნებ. შენმა გულკეთილობამ რომ ტკბილი ნაღველი ჩამისახა გულში და კინალამ არ დამიმორჩილა, აქამდის კიდევ გულში მიღვივის, როგორც ნაცრის ქვეშ შენახული ნაღვერდალი. ისიც გაქრება, ვიცი. განა შენ კი ამხანაგი არა ხარ ჩემის მამინაცვლისა? განა შენ კი არ დამირჩე ერთად-ერთი ძმა? განა შენ კი არ მიიყვანე ის სარჩობელამდე?“

შვილი გაოცდა, მამას ცივმა ოფლმა დაასხა.

— მე რა შუაშია ვარო! — დაიძახა კენესით და თრთოლით შეშინებულმა პეტრემ. პეტრე მთლად ცახცახებდა.

მართლა და ჩვენი ბებერი პეტრე რა შუაში უნდა იყოს...

წერა-კითხვის გაგავრა. საშუალოების წიგნის მალაზიასი

(რუსთაველის პროსპექტი, ორიანტის სასტუმროს ქვეშ)
იყიდება საშუალოების მიერ ახლად გამოცე-
მული შემდეგი ბელეტრისტული წიგნები:

ჟრაგვისპირველი შ. წიგნი I, II, III, და IV
არდაგიანი ლ. სოლომონ ისაკი მუჯღანუაშვილი
ბარათაშვილი ნ. ლექსები
ბარნოვი გ. თხზულებანი I და II ტ.
ერისთავ-ხოშტარიასი ანასტ. მოლიბუღ გზაზე. რო
მანი

ზოტიკე. ახალი ტალღები
კლდიაშვილი დ. მოთხრობები I და II ტ.
ლალიონი. მოთხრობები.
მელანია. ბნელო.

ნინოშვილი ე. თხზულებანი. I, II და III ტ.
რუსთველი შოთა. ვეფხისტყაოსანი. შინაარსით
და ვრცე ლის ლექსიკონით.
დ. კარიჭაშვილის რედაქტორო-
ბით.

უაზბეგი აღ. ელესო.
შავთელი ი. აბდულმესიანი. მ. ჯანაშვილის რედაქ-
ტორობით.

ჭავჭავაძე ილია გლახის ნამუბობი.
კაცია, ადამინი?!
ოთარაანთ ქვრივი.
• მგზავრის წერილები
სარჩობელაზედ
კაკო ყაჩაღი.

კონქაძე დ. სურამის ციხე.
წერეთელი გ. კიკოლიკი, ჩიკოლიკი და კუდაბზიკა
პირველი ნაბიჯი
მამიდა ასმათი
ხი მგელი.